

UDK 323(8)“2019”
Bibliid 0543-3657, 71 (2020)
God. LXXI, br. 1178, str. 18–33
izvorni naučni rad
Primljen: 20.1.2020.

*Rajko Č. PETROVIĆ*¹

Političke promene u Latinskoj Americi u 2019. godini

SAŽETAK

Rad se bavi analizom političkih promena na prostoru Latinske Amerike u 2019. godini. Najpre ćemo se osvrnuti na unutarpolitičke promene u nekoliko latinoameričkih zemalja (Brazil, Venecuela, Meksiko, Čile i Bolivija), gde ćemo ispitati njihove uzroke, te posledice koje su proizvele. Polazna pretpostavka je da se ne može govoriti o uzročno-posledičnoj vezi među promenama koje su se desile na ovom prostoru, s obzirom na to da je reč kako o različitim tipovima promena, tako i o različitim uzrocima koji su do njih doveli. Rezultati istraživanja pokazuju da su se najznačajnije političke promene desile u Boliviji, ali i da se politička klima u ostalim posmatranim zemljama značajno promenila. Takođe, promene u određenim zemljama su uticale na međudržavne odnose na prostoru Latinske Amerike, ali i na međunarodnom nivou. U radu ćemo koristiti metodu analize i metodu studije slučaja.

Ključne reči: Latinska Amerika, političke promene, 2019, Brazil, Venecuela, Meksiko, Čile, Bolivija.

Uvod

Tokom 2019. godine došlo je do značajnih političkih promena u velikom broju zemalja Latinske Amerike. Te promene su bile različite prirode, počevši od njihovih uzroka pa do posledica koje su iz njih proistekle. Teško se može napraviti paralela između niza radikalnih političkih promena koje su od 2010. godine zahvatile veliki broj arapskih zemalja (tzv. Arapskog proleća) i onoga što se dešavalo na latinoameričkom prostoru 2009. godine. Promene

¹ M.A. Rajko Č. Petrović, istraživač-pripravnik, Institut za evropske studije, e-mail: rajko.petrovic@ies.rs

u zemljama Latinske Amerike bile su daleko heterogenije po svojoj prirodi, uz različite lokalne kontekste i različit uticaj međunarodnih faktora. Takođe, njihove posledice su se razlikovale, s obzirom na to da su one, zavisno od zemlje, bile od umerenih do krajnje radikalnih. U Brazilu je, nakon skoro dvodecenijske vladavine socijalista, na vlast došao Žair Bolsonaro (Jair Messias Bolsonaro), krajni desničar i populist. Ovde je smena vlasti bila mirna, dakle putem demokratskih i fer izbora, ali su reformski koraci koje je Bolsonaro pokrenuo naišli na opšte nezadovoljstvo značajnog dela populacije u Brazilu. Sa druge strane, politička klima je dodatno zakomplikovana izlaskom iz zatvora bivšeg predsednika i vođe levičara Luisa Inasija Lula da Silve (Luiz Inácio Lula da Silva), pošto se stvorila snažna politička polarizacija društva na levicu i desnicu. U Venecueli je situacija bila daleko kompleksnija. Ta zemlja se već godinama nalazi pod sankcijama dela međunarodne zajednice, a u 2019. godinu je ušla sa teškom ekonomskom i socijalnom situacijom. Pored toga, Narodna skupština Venecuele je vođu opozicije Huana Guaida (Juan Guaidó) proglasila za privremenog predsednika države, što je prouzrokovalo snažne i višemesečne sukobe između njegovih pristalica i pristalica aktuelnog predsednika države Nikolasa Madura (Nicolás Maduro), ali i duboku podelu među latinoameričkim državama po tom pitanju. Meksiko je u 2019. godinu ušao predvođen novim predsednikom Andresom Manuelom Lopesom Obradorom (Andrés Manuel López Obrador), populistom koji je pokrenuo niz reformi u zemlji (tzv. Četvrta transformacija), te koji se ubrzo suočio sa žestokim obračunom između narko-kartela i meksičke države, ali i umešao u unutrašnju krizu u Boliviji.

Ekonomsko nezadovoljstvo je kulminiralo u Čileu. Tamo je okidač za višemilionske proteste bilo poskupljenje cene metroa, što je bila kap koja je prelila čašu građana nezadovoljnih višedecenijskom primenom neoliberalnog modela. Predsednik Čilea Sebastijan Pinjera (Sebastian Piñera) ne samo da je bio prinuđen da smeni većinu članova vlade Čilea, već i da pokrene niz ustavnih reformi kako bi državu okrenuo ka „socijalno pravednijem kursu“. Najvažnija promena se desila u Boliviji, gde je donedavni predsednik Evo Morales (Evo Morales) odneo pobjedu na predsedničkim izborima, koje su, potom, međunarodni posmatrači proglasili nelegalnim. Usled višednevnih protesta opozicije i sukoba na ulicama, Morales je pobjegao prvo u Meksiko, a potom u Argentinu. Sticajem okolnosti, vlast je preuzela druga potpredsednica Senata Bolivije Đanin Anjez (Jeanine Añez), koja je ubrzo raspisala nove predsedničke izbore, ali i poternicu za Moralesom.

Brazil - slučaj „tropskog Trampa“

Oktobar 2018. godine je u političkom životu Brazila doneo brojne promene. Tada su održana dva kruga predsedničkih izbora čiji rezultati su

u potpunosti promenili politički kurs najmnogoljudnije latinoameričke zemlje. Najpre je 7. oktobra održan prvi krug predsedničkih izbora u kome je pobjedu odneo Žair Bolsonaro, krajnji desničar iz Socijalno-liberalne stranke (Partido Social Liberal – PSL) sa 46% osvojenih glasova. S obzirom na to da Bolsonaro nije osvojio preko 50% potrebnih glasova, raspisan je drugi krug izbora za 28. oktobar, gde je sa njim učestvovao drugoplasirani Fernando Hadad (Fernando Haddad). Hadad, levičar iz Radničke partije (Partido dos Trabalhadores – PT) je u prvom krugu ostvario daleko slabiji rezultat od Bolsonara sa 29% osvojenih glasova.² U drugom krugu izbora Bolsonaro je odneo ubedljivo pobjedu nad Hadadom osvojivši 55,2% glasova naspram protivkandidatovih 44,8%. O ubedljivosti Bolsonarove pobjede svedoči i podatak da je imao skoro 11 miliona glasova više od Hadada (57,7 miliona naspram 47). Rezultati izbora su, sami po sebi, automatski izazvali polarizaciju brazilskog društva, dok su međunarodne reakcije bile različite. Za razliku od predsednika Argentine, Čilea, Kolumbije i Perua koji su čestitali Bolsonaru na velikoj pobjedi i poželjeli mu uspeh u radu, „Amnesti Internešnl“ (Amnesty International – AI) je, uzevši u obzir njegovu izbornu kampanju, prognozirao da bi Bolsonarova vladavina mogla biti veoma rizična po brazilsko domorodačko stanovništvo, LGBT zajednicu, mladu crnačku populaciju, žene i organizacije civilnog društva.³ Bolsonaro je i zvanično stupio na vlast 1. januara 2019. godine proglašivši Brazil „oslobođenim od socijalizma, naopakih vrednosti, prenaduvane države i političke korektnosti“.⁴

Najpre treba pojasniti zbog čega je izbor Bolsonara izazvao velike kontroverze u brazilskim i svetskim medijima i najavio izgradnju potpuno drugačijeg Brazila. Brazil je tokom većeg dela 21. veka bio u rukama Radničke partije. Otkako je Luis Inasio Lula da Silva (Luiz Inácio Lula da Silva) 2002. godine pobedio na predsedničkim izborima, Brazil je krenuo kursom latinoameričkog socijalizma i integracija. Lulu je 2011. godine nasledila Dilma Rusev (Dilma Vana Rousseff), takođe iz Radničke partije, i ostala na funkciji predsednika sve do Letnjih olimpijskih igara u Rio de Žaneiru 2016. godine, kada je smenjena impicmentom u brazilskom senatu. Za vreme Lule da Silve, brazilska ekonomija je beležila rast, od čega je najveću korist imao najsiromašniji sloj stanovništva. Međutim, za vreme

² “Jair Bolsonaro: Far-right candidate wins first round of Brazil election”, *BBC News*, 8 October 2018, Available at: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-45780176> (Accessed 29.12.2019)

³ “Jair Bolsonaro: Far-right candidate wins Brazil poll”, *BBC News*, 29 October 2018, Available at: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-46013408> (Accessed 29.12.2019)

⁴ Dom Philips, “Bolsonaro declares Brazil’s ‘liberation from socialism’ as he is sworn in”, *The Guardian*, 1 January 2019, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/01/jair-bolsonaro-inauguration-brazil-president> (Accessed 29.12.2019)

Ruseve kupovna moć građana je opala, a posebno nezadovoljstvo je ispoljeno zbog trošenja ogromne količine novca na organizovanje Svetskog prvenstva u fudbalu 2014. godine. Pored toga, Brazil je polako počela da potresa korupcionaška afera „Operacija pranje auta“ (Operação Lava Jato), u koju su bili umešani brojni političari iz Radničke partije, pa i sam Lula da Silva. Tada se pojavio Bolsonaro, kao političar sa krajnje desnog političkog spektra, koji je uspeo da iskoristi „vakuum moći“ koji se stvorio u Brazilu, pre svega zbog radikalno drugačije politike koju je zagovarao i oštro suprotstavljajući Radničkoj partiji i Luli da Silvi lično.⁵ Bolsonaro je, zbog svojih autoritarnih i populističkih stavova, ubrzo dobio nadimak „tropski Tramp“, dok su ga neki čak upoređivali sa kontroverznim predsednikom Filipina Rodrigom Duterteom (Rodrigo Duterte). Ipak, razlika u odnosu na Trampa je u tome što Bolsonaro ne dolazi iz sveta biznisa, već iz vojske. U predizbornoj kampanji je čvrsto obećao da će se obračunati sa korupcijom (koju je pripisivao levičarima), visokom stopom kriminala na ulicama, a na njegovom udaru su se našle različite društvene grupe – od LGBT zajednice, preko feministkinja, do urođeničke i crnačke populacije. Obećao je i brzi ekonomski oporavak zemlje u kojoj od 2013. godine skoro 13 miliona ljudi izgubilo posao. Bolsonaro se, u suštini, trudio da mobilizuje višu srednju i višu društvenu klasu, kojima mahom pripada belačko stanovništvo.⁶ Njegovi radikalni stavovi naišli su na osudu još tokom predizborne kampanje, da bi mesec dana pre izbora Bolsonaro preživeo atentat tokom jednog predizbornog skupa, kada ga je ubo muškarac koji je tvrdio da je „poslat od Boga da to učini“.⁷

Prvih godinu dana vlasti Bolsonara su bile itekako burne. U sferi ekonomije, Kongres je odobrio reformu penzionog sistema. Država je intervenisala u cenu dizel goriva što je dovelo do poremećaja na tržištu, ali i ogromnih gubitaka za brazilsku naftnu kompaniju „Petrobras“. Premda je Bolsonarova administracija navela da je za prvih 100 dana vlade sprovela 95% od 35 predviđenih mera, većina njih je bila beznačajna za svakodnevni život građana, a najvidljivija od njih je svakako bio izlazak Brazila iz Merkosura (Mercosur), zajedničkog južnoameričkog tržišta.⁸ Na spoljnopolitičkom i

⁵ Felipe Araujo, „How the Left Lost Brazil“, *The New Republic*, September 7, 2018, Available from: <https://newrepublic.com/article/151082/left-lost-brazil> (Accessed 29.12.2019).

⁶ Fabrício H. Chagas-Bastos, „Political Realignment in Brazil: Jair Bolsonaro and the Right Turn“, *Revista de Estudos Sociais*, No. 69, 2019, pp. 94-95.

⁷ Dom Philips, „Jair Bolsonaro stabbing: knife attack plunges Brazil's election into disarray“, *The Guardian*, 7 September 2018, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/07/jair-bolsonaro-brazil-stabbing-knife-attack-election> (Accessed 29.12.2019).

⁸ Fabrício H. Chagas-Bastos, „Political Realignment in Brazil: Jair Bolsonaro and the Right Turn“, op. cit., p. 96.

vojnom planu Brazil je napustio ulogu regionalnog lidera koju je gradio decenijama, i okrenuo se ka strategiji „pratioca Sjedinjenih Američkih Država“. Tako je Brazil napustio Marakeški migrantski sporazum, a Bolsonaro najavio mogući izlazak Brazila iz Pariskog sporazuma o zaštiti životne sredine, ali i snažniju podršku državi Izrael (priznanje Jerusalima kao glavnog grada i zatvaranje brazilske ambasade u Palestini). Brazil više ne deluje zainteresovano za značajniju aktivnost u okviru BRIKS grupe, već pokušava da ojača bilateralne odnose sa južnoameričkim zemljama u kojima je na vlasti neoliberalni desni režim, poput Čilea. Bolsonaro je zemlji obezbedio status najvećeg NATO saveznika van NATO pakta, čime se Brazil suštinski odrekao svoje neintervencionističke pozicije u međunarodnim odnosima.⁹ Brazil je posebno zaoštrio svoj odnos prema Venecueli, preuzevši mnoge mere sa ciljem izolovanja zemlje u kojoj vlada bolivarijanski socijalistički režim, za koji Bolsonaro tvrdi da je pretnja po njegovu zemlju. Bolsonarov sin i kongresmen Eduardo Bolsonaro (Eduardo Bolsonaro) je najavio mogućnost da se Brazil, ukoliko se za to steknu uslovi, priključi mirovnim trupama u Venecueli. Bolsonaro je priznao samoproглаšenog predsednika Venecuele Huana Guaida za legalnog i legitimnog šefa te zemlje, što je bilo u skladu sa odlukom Donalda Trampa (Donald Trump) i zemalja članica Lima grupe.¹⁰

Unutrašnjopolitička situacija u Brazilu se posebno zakomplikovala novembra 2019. godine, kada je pušten da se brani sa slobode bivši predsednik Brazila Inasijo Lula da Silva. Iako još uvek nije oslobođen optužbi za korupciju, Lulin povratak na političku scenu je naišao na oduševljenje njegovih pristalica iz Radničke partije, kao i šireg siromašnog sloja u Brazilu. Lula je najavio da će biti žestoka opozicija Bolsonarovom režimu, koji je optužio da je krenuo sa uništavanjem brazilskog društva, kulture, industrije i obrazovanja.¹¹ Sa njegovim povratkom u politički život Brazila, ova zemlja je ušla u fazu snažne političke polarizacije između desnice (mahom belackog i dobrostojećeg sloja) i levice (mahom osiromašenog stanovništva i ugroženih socijalnih grupa).

⁹ Helder do Vale, “Brazil: From Global Leader to U.S. Follower”, *Foreign Policy in Focus*, August 20, 2019, Available at: <https://fpif.org/brazil-from-global-leader-to-u-s-follower/> (Accessed 29.12.2019).

¹⁰ Guilherme Casarões and Daniel Flesmes, “Brazil First, Climate Last: Bolsonaro’s Foreign Policy”, *GIGA Focus/Latin America*, Num. 5, September 2019, pp. 3-4.

¹¹ Terrence McCoy, “Out of prison, former president Lula wants Brazil back. But is the feeling mutual?”, *The Washington Post*, November 18, 2019, Available at: https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/out-of-jail-former-president-lula-wants-brazil-back-but-is-the-feeling-mutual/2019/11/18/81009538-08b2-11ea-8ac0-0810ed197c7e_story.html (Accessed 29.12.2019).

Venecuela – zemlja na ivici građanskog rata

Godina 2019. ostaće upamćena u Venecueli kao godina teške političke, ekonomske i socijalne krize. Nijedna latinoamerička zemlja se ne nalazi u tako velikoj, možemo slobodno reći „istorijskoj“ krizi kao što je to slučaj sa Venecuelom u poslednjih godinu dana. Kriza je počela kada se Huan Guaido, predsednik Narodne skupštine, u januaru 2019. godine proglasio za privremenog predsednika Venecuele. Premda je Guaida kao legitimnog predsednika priznalo 54 zemlje sveta (predvođene Sjedinjenim Državama), poslednji izabrani predsednik Maduro je uspeo da očuva vlast u svojim rukama i natera opoziciju na pregovore. Maduro je prvi put izabran za predsednika Venecuele 2013. godine, nakon smrti dugogodišnjeg lidera zemlje Uga Čaveza (Hugo Chávez). Čavez je imenovao Madura, kao člana njegove Ujedinjene socijalističke partije Venecuele (Partido Socialista Unido de Venezuela), za svog budućeg naslednika. Na predsedničkim izborima maja 2018. godine Maduro je odneo pobjedu, ali je ona bila dovedena u sumnju od strane venecuelanske opozicije i međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava (poput Foro Penal). Maduro je optuživan da je upotrebio sudove, snage bezbednosti i izbornu komisiju kako bi ugušio opoziciju. Sa druge strane, venecuelanska ekonomija je tokom 2018. godine doživela kolaps zbog pada cene nafte na svetskom tržištu, dok je proizvodnja nafte značajno umanjena. U 2018. godini nacionalna ekonomija je zabeležila pad od 18%, uz vrlo visoku stopu inflacije. U aprilu 2019. godine broj Venecuelanaca koji žive u siromaštvu je dostigao neverovatnih 90%, od čega je čak sedam miliona građana imalo potrebu za humanitarnom pomoći. Procenjuje se da je do avgusta 2019. čak 4,3 miliona Venecuelanaca napustilo zemlju.¹²

Huan Guaido, mladi advokat iz redova opozicione koalicije Okrugli sto demokratske unije (Mesa de la Unidad Democrática – MUD), 5. januara 2019. godine postaje predsednik Narodne skupštine Venecuele. Nekoliko dana kasnije, Nikolas Maduro je i zvanično započeo svoj drugi predsednički mandat, što je naišlo na žestoku osudu međunarodne zajednice, venecuelanske opozicije, ali i velikog broja građana, koji su smatrali da Madurov izbor počiva na izbornim krađama i kršenju ustava Venecuele. Nakon višednevnih protesta desetina hiljada nezadovoljnih građana, Huan Guaido se 23. januara proglasio za privremenog predsednika Venecuele i pozvao na održavanje novih slobodnih izbora. Guaido je izrastao u lidera opozicije Madurovom režimu zahvaljujući neskrivenoj podršci Sjedinjenih Država, ali i tome što je Leopoldo Lopes (Leopoldo López), ikona venecuelanske opozicije, još od 2014. godine bio u zatvoru. Guaida je kao legitimnog predsednika, pored Sjedinjenih Država, priznao i veliki broj latinoameričkih zemalja, poput Brazila, Argentine, Čilea, Perua i Kolumbije.

¹² Clare Ribando Seelke, “Venezuela: Political Crisis and U.S. Policy”, *In Focus*, Congressional Research Service, August 26, 2019, p. 1.

Meksiko, El Salvador, Nikaragva i Urugvaj su ostali uzdržani, a jedino je Bolivija pod rukovodstvom Eva Moralesa otvoreno stala na stranu Madurovog režima. Vrhovni sud Venecuele je uzvratio zabranom Guaidu da izlazi iz zemlje i zamrzavanjem njegove imovine, što je Guaido prekršio odlazeći u Kolumbiju čiji režim ga je otvoreno priznavao. Usledili su višenedeljni sukobi pristalica Guaida i režimske vojske i policije na ulicama većih gradova, a na pomolu je bila humanitarna katastrofa, uprkos kojoj režim nije dozvolio dotok humanitarne pomoći iz Kolumbije i Brazila, već je zatvorio granice sa tim državama.¹³ Kasnije su neke od latinoameričkih zemalja promenile svoj odnos prema Madurovom režimu, odnosno prema Guaidu kao samoproklamovanom predsedniku. Novi desničarski režim u Boliviji je odlučio da prizna Guaida kao predsednika, dok je novi predsednik Argentine, levičar Alberto Fernandes, odlučio da prekine odnose sa Guaidovim diplomatskim predstavnikom u Buenos Ajresu, priznavši tako Madura kao jedinog legitimnog predsednika Venecuele. Kuba je od samog početka venecuelanske krize na strani Madurovog režima,¹⁴ dok su u međuvremenu Nikaragva i Meksiko priznali Madura kao legitimnog predsednika zemlje.¹⁵ Novi urugvajski predsednik Luis Lakalje Pou (Luis Lacalle Pou) izjavio je da Urugvaj neće priznati Guadia kao predsednika i da je za tu zemlju Maduro jedini legitimni vladar Venecuele.¹⁶ Sa druge strane, novi predsednik El Salvadora Naib Bukele (Nayib Bukele) je u međuvremenu proterao iz svoje zemlje zvanične diplomatske predstavnike Venecuele, te priznao Guaida kao legitimnog predsednika sve dok se ne organizuju novi slobodni izbori u toj zemlji.¹⁷ Madura podržavaju i članice

¹³ Beatrice Christofaro and Sinéad Baker, "A timeline of the political crisis in Venezuela, which began with claims of election rigging and has now led to an attempted military coup", *Business Insider*, April 30, 2019, Available at: <https://www.businessinsider.com/venezuela-juan-guaido-inside-stratospheric-rise-of-opposition-2019-3> (Accessed 1.1.2020).

¹⁴ Neki autori smatraju da je kubanski režim ključni faktor za opstanak čavizma u Venecueli i da mu već godinama pomaže kako ideološki, tako i vojno i logistički. Pogledati opširnije u: Ted Piccone and Harold Trinkunas, "The Cuba-Venezuela Alliance: The Beginning of the End?", *Policy Brief*, June 2014, pp. 1-12.

¹⁵ "Cuáles son los cuatro países latinoamericanos que reconocen a Maduro como el presidente legítimo de Venezuela y no aceptan a los embajadores de Guaidó", *Infobae*, Lunes 2 de Marzo de 2020, Disponible en: <https://www.infobae.com/america/venezuela/2020/01/07/cuales-son-los-cuatro-paises-latinoamericanos-que-reconocen-a-maduro-como-el-presidente-legitimo-de-venezuela-y-no-aceptan-a-los-embajadores-de-guaido/> (Accedido 2.3.2020).

¹⁶ "Uruguay Will Not Recognize Guaido as 'President in Charge'", *Orinoco Tribune*, February 7, 2020, Available at: <https://orinocotribune.com/uruguay-will-not-recognize-guaido-as-president-in-charge/> (Accessed 1.3.2020).

¹⁷ "El Salvador reconoce a Guaidó y expulsa al cuerpo diplomático de Venezuela", *Crónica*, 4 de noviembre de 2019, Disponible en: <https://www.cronica.com.mx/notas->

ALBA¹⁸ poput Antigüe i Barbude, Dominike, Sent Kitsa i Nevisa i Sent Vinsenta i Grenadina.¹⁹

Vrlo važan faktor za razumevanje venecuelanske krize jeste njena vojska. U poslednjih 19 godina, vojska ima bitan uticaj na političke i ekonomske tokove u zemlji, a ostvaruje i značajan uticaj na sudsku vlast, civilno društvo i mas-medije.²⁰ Iako u okviru venecuelanske armije postoje frakcije sa različitim viđenjem političke budućnosti zemlje, vojni vrh, predvođen generalom i ministrom odbrane Vladimirom Padrinom (Vladimir Padrino), i dalje je lojalan Nikolasu Maduru. Vojska je i dalje pročavistički opredeljena i do sada nije pokazala interes da podrži Guaida, naprotiv, učestvovala je u razbijanju demonstracija koje je on predvodio.²¹

Venecuela od januara 2019. godine trpi žestoke ekonomske sankcije. U prvih šest meseci sankcija, venecuelanska proizvodnja nafte je opala za 20.500 barela dnevno u proseku. Zamrznuto je preko 10 milijardi dolara venecuelanskog novca u inostranstvu. Onemogućen je pristup tržištu esencijalnih uvoznih dobara – hrane, sirovina, medicinskih sredstava i sl., što je proizvelo humanitarnu krizu i dodatno poljuljalo politički podeljenu zemlju.²² Dok je međunarodna zajednica i dalje podeljena po pitanju političke i ekonomske situacije u Venecueli, vladajući režim ne uspeva da pronađe zajednički jezik sa predstavnicima opozicije, što obećava neizvesnu i nestabilnu 2020. godinu na tom prostoru.

Meksiko – „četvrt transformacija“ u senci narko-kartela

Meksiko je u 2019. godinu ušao predvođen novim predsednikom – Andresom Manuelom Lopezom Obradorom, koji je zvanično stupio na dužnost 1. decembra 2018. godine. Obrador je dobio predsedničke izbore

---

el_salvador_reconoce_a_guaido_y_expulsa_al_cuerpo_diplomatico_de_venezuela-1136374-2019 (Accedido 2.3.2020).

¹⁸ Bolivarijanski savez za Amerike (Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América).

¹⁹ “Region polarised over turmoil in Venezuela”, *The Caribbean Council*, Available at: <https://www.caribbean-council.org/region-polarised-turmoil-venezuela/> (Accessed 2.3.2020).

²⁰ Francine Jácome, “Los militares en la política y la economía de Venezuela”, *Nueva Sociedad*, núm. 274, marzo-abril de 2018, págs. 119-120.

²¹ Brian Ellsworth y Mayela Armas, “El misterio de Maduro ¿Por qué los militares aún defienden al asediado presidente de Venezuela?”, *Reuters*, 28 de Junio de 2019, Disponible en: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/venezuela-military-es/> (Accedido 1.1.2020).

²² Mark Weisbrot and Jeffrey Sachs, *Economic Sanctions as Collective Punishment: The Case of Venezuela*, Center for Economic and Policy Research, Washington, 2019, pp. 1-4.

zahvaljujući svojoj populističkoj retorici usmerenoj ka osiromašenim slojevima stanovništva, i to prilično ubedljivo (sa 53% osvojenih glasova), čime je pala sa vlasti Institucionalna revolucionarna partija (Partido Revolucionario Institucional) predvođena bivšim predsednikom Enrikeom Penjom Nietom (Enrique Peña Nieto). Novi predsednik je preuzeo kormilo zemlje sa starim problemima – siromaštvom i socijalnom isključenošću širokih narodnih masa i još uvek uključenom u „rat protiv droge“, odnosno u sada već višedecenijski sukob sa meksičkim narko-kartelima.²³

Lopez Obrador je pokrenuo niz političkih, ekonomskih i socijalnih reformi Meksika zajednički nazvanih „četvrta transformacija“ (la cuarta transformación). Po njegovim rečima, reč je o promenama ravnim sticanju nezavisnosti Meksika, periodu liberalnih reformi i Meksičkoj revoluciji.²⁴ U praksi, Meksiko se odlučio za otvaranje domaćeg tržišta i za izvozno orijentisanu ekonomiju. Osnovni cilj reformi jeste smanjenje socio-ekonomskih razlika u društvu, a ne ekonomski rast kao takav. Kao ciljna grupa su određene marginalizovane grupe (sa posebnim akcentom na indijansko stanovništvo), a potom i mala i srednja preduzeća, koja Obrador vidi kao nosioce ekonomske produktivnosti Meksika u budućnosti.²⁵ Sa druge strane, kritike na račun reformi ukazuju da je reč o populističkim merama uvijenim u slatkorečivu retoriku. Tako Obrador govori o maloj grupi elita koja koristi liberalnu demokratiju kako bi iskorišćavala narod, a sebe predstavlja kao harizmatičnog predvodnika moralno čistog naroda u borbi protiv iste te elite. Može se reći da je, bar do sada, osnovna crta Obradorovog režima izgradnja njegovog kulta kao heroja i zaštitnika meksičke nacije.²⁶

Novi predsednik je takođe najavio nastavak obračunavanja države sa narko-kartelima. Meksička država još od 2006. godine vodi rat protiv nekoliko narko-kartela koji kontrolišu više različitih lokacija u državi i raspolažu sa oružanim ljudstvom i drugim resursima. Do sada, meksička vlada se pokazala toliko neefikasnom u toj borbi da su neki autori u tome prepoznali „propast meksičke države“.²⁷ Nažalost, Obradorova administracija ne samo da se pokazala podjednako neefikasnom, već je praktično kapitulirala pred

²³ Luicy Pedroza, „AMLO’s First 100 Days: Mixed Signals“, *GIGA Focus/Latin America*, Number 2, March 2019, pp. 1-4.

²⁴ Guillermo Hurtado, „Apuntes sobre la transformación de México“, en Guillermo Hurtado, José Alfredo Torres y Gabriel Vargas Lozano (eds.): *Filosofía y la Cuarta Transformación de México*, Editorial Torres Asociados, Ciudad de México, 2019, págs. 21-22.

²⁵ Luicy Pedroza, „AMLO’s First 100 Days: Mixed Signals“, op. cit., p. 6.

²⁶ Guillermo Hurtado, „Apuntes sobre la transformación de México“, op. cit., págs. 26-29.

²⁷ César Morales Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México. Debilidad del Estado, orden local y fracaso de una estrategia“, *Aposta*, núm. 50, 2011, págs. 1-2.

najmoćnijim narko-kartelom u zemlji – Sinaloa kartelom (Cártel de Sinaloa). Iako je šef kartela Hoakin Guzman Loera (Joaquín Guzmán Loera), poznatiji kao „El Čapo“ (El Chapo), već nekoliko godina u pritvoru, kartel je i dalje izuzetno moćan i uticajan na širokom prostoru meksičke teritorije. Kartel predvodi, između ostalih, i El Čapov sin, Ovidio Guzman (Ovidio Guzmán López), a njegovo hapšenje i ekspresno oslobađanje oktobra 2019. godine pokazalo je razmere problema i nemoći meksičke države. Naime, meksička policija ga je uhapsila u Kuliakanu tokom rutinske patrole, da bi naoružane trupe Sinaloa kartela započele pravu bitku sa policijskim snagama na ulicama grada. Situacija je bila toliko alarmantna da je predsednik Meksika lično naredio oslobađanje Ovidija Guzmána, kako bi se izbegle policijske i civilne žrtve velikih razmera.²⁸

Na spoljnopolitičkom planu, Obrador je pažnju međunarodne javnosti privukao odlukom da pruži azil svrgnutom predsedniku Bolivije Evu Moralesu. Tako je Morales sredinom oktobra 2019. stigao u Meksiko izbegavši hapšenje u Boliviji, budući da je tamošnja prelazna vlada raspisala poternicu za njim.²⁹ Iako se Vlada Meksika pozvala na svoju dugogodišnju tradiciju davanja azila žrtvama političkog progona, ovaj potez se može smatrati još jednim u nizu populističkih pokušaja Obradora da se predstavi kao zaštitnik sada ne samo meksičke nacije, već i ostalih američkih nacija koje se bore protiv svetske neoliberalne elite.

Čile: slom Pinočevog neoliberalnog modela

Sredinom oktobra u Čileu je izbio nezapamćen talas nezadovoljstva građana ekonomskom i socijalnom situacijom u toj zemlji. Neposredni povod bili su povećanje cena prevoza u metrou, povećani troškovi života, nastavak privatizacije nacionalnih dobara, kao i nejednaka redistribucija dohodaka. Suštinski, na površinu je isplivalo višegodišnje nezadovoljstvo građana neoliberalnim ekonomskim merama koje ta zemlja nije napustila još od vremena diktatora Augusta Pinočea (Augusto Pinochet) i njegove ekonomske „šok terapije“. Vlada aktuelnog predsednika Sebastijana Pinjere se našla u ogromnim problemima, jer su protesti dobili dramatične razmere, sa višemilionskim učesnicima i sukobima između demonstranata i policije sa smrtnim ishodom. Pinjera je predsednik Čilea još od 2010. godine, ali je 2018. godine započeo proces intenzivnih „biznis-frendli“ ekonomskih

²⁸ Paulina Villegas, „La liberación del hijo del Chapo ‘salvó vidas’, según algunos en Culiacán“, *The New York Times*, 21 de octubre de 2019, Disponible en: <https://www.nytimes.com/es/2019/10/21/espanol/america-latina/Chapo-Culiacan-hijo.html> (Accedido 19.01.2020).

²⁹ Relaciones exteriores, Oficinas del C. Secretario, Ciudad de México, 11 de noviembre de 2019, SPOC/0185/2019, págs. 1-2.

reformi. Prema međunarodnim izveštajima, tokom protesta na ulicama čileanskih gradova nacionalna policija je počinila oko 1.300 kršenja ljudskih prava, a među njima i nekoliko ubistava.³⁰

Čile važi za jednu od najzdravijih latinoameričkih ekonomija. U periodu između 1990. i 2017. godine, BDP po glavi stanovnika Čilea je porastao za 2,5 puta. Broj građana koji žive sa manje od 5,5 američkih dolara na dan je između 2003. i 2015. godine opao sa 29,8% na 10,1%. Očekivani životni vek građana je porastao na 79,5 godina, što je, sa ostalim zdravstvenim indikatora, svrstalo Čile rame uz rame sa zemljama OECD-a. Ipak, i po relevantnim ekonomskim izveštajima je vidljivo da se Čile i dalje suočava sa značajnim izazovima u oblasti obrazovanja, poverenja građana u institucije i, što je posebno važno, sa visokim nejednakostima u prihodima njegovih građana.³¹ Upravo je sveprisutna nejednakost naterala studente i pripadnike siromašnih slojeva na opštu pobunu protiv sistema.

Protesti su, barem formalno, urodili plodom. Predsednik Pinjera je najpre smenio gotovo sve ministre u njegovoj vladi, a potom i pristao na niz ekonomskih i političkih promena. Najavljene su reforme koje se tiču povećanja penzija, minimalnih nadnica, smanjenja cena prevoza, smanjenja cena zdravstvenih usluga, kao i oštrije kazne za koruptivne radnje. Pinjera je napravio dogovor sa Kongresom da se u aprilu 2020. godine održi plebiscit na kome će građani odlučiti da li žele da država raskine sa starim, pinočeovskim ekonomskim modelom, odnosno, da li žele reformu Ustava Čilea. Uprkos tome, protesti (uz neretke primere vandalizma) su nastavljeni, što je značajno poljuljalo čileansku ekonomiju, ali i ugled Pinjere, koga je krajem 2019. godine podržavalo svega 11% Čileanaca.³²

Bolivija: poslednja godina evizma?

Najznačajnije političke promene u Latinskoj Americi tokom 2019. godine su se desile u Boliviji. Nakon trinaestogodišnje vladavine Evo Morales je, nakon sumnjivih predsedničkih izbora, pod pritiskom vojske i policije napustio vlast, a potom i pobjegao u Meksiko. Morales je na vlast došao 2006. godine kao prvi urođenik predsednik u istoriji te zemlje. On je imao snažnu podršku siromašnog (mahom indijanskog) sloja stanovništva, kome je tokom svoja tri mandata uzvratio smanjenjem stope siromaštva, povećanjem broja socijalnih programa, preuzimanjem strateških resursa i privrednih sektora od strane države, ali i dekriminalizacijom uzgajanja koke u nekim delovima

³⁰ Peter J. Meyer, "Chile: An Overview", *In Focus*, Congressional Research Service, january 2020, p. 1.

³¹ OECD et al. (2019), *Latin American Economic Outlook 2019: Development in Transition*, OECD Publishing, Paris, p. 204.

³² Peter J. Meyer, "Chile: An Overview", op. cit., p. 2.

Bolivije i povećanjem prava i autonomije indijanskih naroda. Ono što je, međutim, bilo kontroverzno u njegovoj vladavini jeste želja za neograničeno dugom vlašću. Iako su građani na referendumu 2016. godine jasno rekli da ne žele da dozvole mogućnost da se Morales po četvrti put kandiduje za predsednika, Ustavni sud Bolivije se oglasio o narodnu volju i dozvolio Moralesu novu kandidaturu.³³

Novi predsednički izbori održani su 20. oktobra 2019. godine, na kojima su glavni oponenti bili Evo Morales ispred Pokreta ka socijalizmu (Movimiento al Socialismo) i bivši predsednik Karlos Mesa (Carlos Mesa) iz Građanske zajednice (Comunidad Ciudadana). Izborni sistem Bolivije nalaže da je pobjednik izbora kandidat koji ima preko 50% osvojenih glasova, ili bar 40% glasova uz 10% glasova više u odnosu na drugoplasiranog. Prema podacima zvanične bolivijske izborne komisije, Morales je na izborima osvojio 47,08% glasova, 10,5% više od drugoplasiranog Mese (36,51%). Organizacija američkih država (OAS), kao međunarodni posmatrač izbora uputila je, međutim, pritužbu na rezultate izbora, smatrajući da je došlo do izborne krađe i manipulacije.³⁴

Pripadnici nezadovoljne opozicije organizovali su masovne proteste širom zemlje, gde dolazi do sukoba demonstranata sa policijom, koja je još uvek bila uz Moralesov režim. Kako su se sukobi vremenom radikalizovali, uz porast broja mrtvih i ranjenih na ulicama, vojni vrh Bolivije je „savetovao“ Moralesa da se povuče sa predsedničke funkcije, što je on i učinio. Morales je napustio zemlju dobivši politički azil u Meksiku, a na mesto privremenog predsednika je došla Đanin Anjez (Jeanine Áñez), druga potpredsednica Senata, s obzirom na to da su se svi ostali visoki funkcioneri iz redova Moralesove partije takođe povukli. Doduše, Morales je prvo predložio ponavljanje izbora, ali je za nove izbore bilo kasno jer je atmosfera na ulicama bila suviše napeta. Sa druge strane, opoziciona desnica predvođena Luisom Fernandom Kamačom (Luis Fernando Camacho) je spretno iskoristila građansko nezadovoljstvo i ozbiljno se kandidovala za novog upravljača Bolivijom nakon planiranih izbora početkom 2020. godine.³⁵ Iako je Morales napustio zemlju, u Boliviji i dalje postoji veliki broj njegovih pristalica koje ne priznaju privremenu vlast, koja je u međuvremenu podigla optužnicu protiv Moralesa za terorizam i pobunu.

³³ Clare Ribando Seelke, “Bolivia: An Overview”, *In Focus*, Congressional Research Service, october 2019, p. 1.

³⁴ Guillaume Long, David Rosnick, Cavan Kharrazian, and Kevin Cashman, *What Happened in Bolivia’s 2019 Vote Count? The Role of the OAS Electoral Observation Mission*, Center for Economic and Policy Research, Washington, 2019, pp. 3-5.

³⁵ Pablo Stefanoni, “Bolivia después de Evo”, *Análisis Carolina*, núm. 29/2019, págs. 8-10.

Zaključak

Godina 2019. je definitivno bila godina političkih promena u Latinskoj Americi. Analizirali smo uzroke i prirodu tih promena u pet zemalja – Brazilu, Venecueli, Meksiku, Čileu i Boliviji. Smatramo da je pogrešna ocena da se desila „latinoamerička jesen“, čime se aludira na uzročno-posledičnu vezu promena koje su se desile u navedenim zemljama. Svako poređenje tog niza promena sa lančanim političkim i drugim promenama tokom „Arapskog proleća“ na prostoru od Maroka do Omana smatramo neosnovanim iz više razloga. U nizu arapskih zemalja došlo je do promena istih ili sličnih političkih sistema, motivisanih sličnim pobudama. Politički, ekonomski, vojni i istorijski kontekst u gotovo svim zemljama je bio sličan, tako da se tu zaista moglo govoriti o svearapskoj narodnoj pobuni. Sa druge strane, u Latinskoj Americi je došlo do različitih političkih pobuna ili promena, koje su imale različite i nepovezane uzroke. Tako je u Brazilu mirnim i demokratskim putem došlo do korenite ideološke promene – od leve ka krajnoj desnici što je, sasvim prirodno, izazvalo promene na ekonomskom, unutarpolitičkom i međunarodnom planu Brazila. Venecuela se našla na ivici građanskog rata i međunarodne intervencije zbog kulminacije višegodišnje netrpeljivosti čavističkog režima i širokih opozicionih narodnih masa, što se katastrofalno odrazilo na ionako poljuljanu ekonomiju zavisnu od cena energenata (pre svega nafte) na svetskom tržištu. Meksiko je dobio novog predsednika populistu koji je najavio istorijske reforme u gotovo svim oblastima, ali je naišao na žestok otpor narko-kartela, koji su pokazali da u vojnom, logističkom i ekonomskom smislu gotovo da mogu partirati samoj državi. Čile se, zahvaljujući ogromnom nezadovoljstvu građana zbog najavljenih ekonomskih reformi, našao na pragu raskidanja sa pinočevskim neoliberalnim modelom, ali i političko-pravnih (ustavnih) promena u celini. U Boliviji se desila smena vlasti koja je bila indukovana izbornim neregularnostima i tenzijama između pristalica i protivnika evizma, ali koja nije imala nikakve objektivno vidljive i merljive veze sa političkom situacijom u nekim od gore pomenutih zemalja. Svakako da se političke i sve druge promene u jednoj latinoameričkoj zemlji u određenom stepenu reflektuju na ostatak tog prostora, ali je izlišno govoriti o istovetnoj pobuni Latinoamerikanaca. Za kraj, treba istaći da su nedavne političke promene u nekim latinoameričkim zemljama deo višegodišnjeg procesa političkog zaokreta gotovo cele Latinske Amerike udesno. To u nekim zemljama, poput Čilea (koji je već decenijama čvrsto na desnom kursu) i Meksika nije slučaj, ali su bar četiri zemlje (prvo Kolumbija i Ekvador, a potom i Brazil i Bolivija) naglo otišle ka desno. Opštoj krizi leve u Latinskoj Americi (sa izuzetkom Argentine) verovatno je dobrim delom doprinela kriza čavizma u Venecueli, budući da je upravo trijumf čavista krajem 90-ih godina najavio kasniju „ružičastu plimu“.

Bibliografija

- Araujo, Felipe, "How the Left Lost Brazil", *The New Republic*, September 7, 2018, Available from: <https://newrepublic.com/article/151082/left-lost-brazil> (Accessed 29.12.2019).
- Casarões, Guilherme and Flemes, Daniel, "Brazil First, Climate Last: Bolsonaro's Foreign Policy", *GIGA Focus/Latin America*, Num. 5, September 2019, pp. 1-13.
- Chagas-Bastos, Fabricio H., "Political Realignment in Brazil: Jair Bolsonaro and the Right Turn", *Revista de Estudios Sociales*, No. 69, 2019, pp. 92-100.
- Christofaro, Beatrice and Baker, Sinéad, "A timeline of the political crisis in Venezuela, which began with claims of election rigging and has now led to an attempted military coup", *Business Insider*, April 30, 2019, Available at: <https://www.businessinsider.com/venezuela-juan-guaido-inside-stratospheric-rise-of-opposition-2019-3> (Accessed 1.1.2020).
- "Cuáles son los cuatro países latinoamericanos que reconocen a Maduro como el presidente legítimo de Venezuela y no aceptan a los embajadores de Guaidó", *Infobae*, Lunes 2 de Marzo de 2020, Disponible en: <https://www.infobae.com/america/venezuela/2020/01/07/cuales-son-los-cuatro-paises-latinoamericanos-que-reconocen-a-maduro-como-el-presidente-legitimo-de-venezuela-y-no-aceptan-a-los-embajadores-de-guaido/> (Accedido 2.3.2020).
- do Vale, Helder, "Brazil: From Global Leader to U.S. Follower", *Foreign Policy in Focus*, August 20, 2019, Available at: <https://fpif.org/brazil-from-global-leader-to-u-s-follower/> (Accessed 29.12.2019).
- "El Salvador reconoce a Guaidó y expulsa al cuerpo diplomático de Venezuela", *Crónica*, 4 de noviembre de 2019, Disponible en: https://www.cronica.com.mx/notas-el_salvador_reconoce_a_guaido_y_expulsa_al_cuerpo_diplomatico_de_venezuela-1136374-2019 (Accedido 2.3.2020)
- Ellsworth, Brian y Armas, Mayela, "El misterio de Maduro ¿Por qué los militares aún defienden al asediado presidente de Venezuela", *Reuters*, 28 de Junio de 2019, Disponible en: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/venezuela-military-es/> (Accedido 1.1.2020).
- Hurtado, Guillermo, "Apuntes sobre la transformación de México", en Guillermo Hurtado, José Alfredo Torres y Gabriel Vargas Lozano (eds.): *Filosofía y la Cuarta Transformación de México*, Editorial Torres Asociados, Ciudad de México, 2019, págs. 21-34.
- Jácome, Francine, "Los militares en la política y la economía de Venezuela", *Nueva Sociedad*, núm. 274, marzo-abril de 2018, págs. 119-128.

“Jair Bolsonaro: Far-right candidate wins first round of Brazil election”, *BBC News*, 8 October 2018, Available at: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-45780176> (Accessed 29.12.2019).

“Jair Bolsonaro: Far-right candidate wins Brazil poll”, *BBC News*, 29 October 2018, Available at: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-46013408> (Accessed 29.12.2019).

Long, Guillaume, Rosnick, David, Kharrazian, Cavan and Cashman, Kevin, *What Happened in Bolivia's 2019 Vote Count? The Role of the OAS Electoral Observation Mission*, Center for Economic and Policy Research, Washington, 2019, pp. 3-5.

McCoy, Terrence, “Out of prison, former president Lula wants Brazil back. But is the feeling mutual?”, *The Washington Post*, November 18, 2019, Available at: https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/out-of-jail-former-president-lula-wants-brazil-back-but-is-the-feeling-mutual/2019/11/18/81009538-08b2-11ea-8ac0-0810ed197c7e_story.html (Accessed 29.12.2019).

Meyer, Peter J., “Chile: An Overview”, *In Focus*, Congressional Research Service, January 2020, pp. 1-3.

Morales Oyarvide, César, “La guerra contra el narcotráfico en México. Debilidad del Estado, orden local y fracaso de una estrategia”, *Aposta*, núm. 50, 2011, págs. 1-35.

OECD et al., *Latin American Economic Outlook 2019: Development in Transition*, OECD Publishing, Paris, 2019.

Pedroza, Luicy, “AMLO's First 100 Days: Mixed Signals”, *GIGA Focus/Latin America*, Number 2, March 2019, pp. 1-12.

Philips, Dom, “Bolsonaro declares Brazil's ‘liberation from socialism’ as he is sworn in”, *The Guardian*, 1 January 2019, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/01/jair-bolsonaro-inauguration-brazil-president> (Accessed 29.12.2019).

Philips, Dom, “Jair Bolsonaro stabbing: knife attack plunges Brazil's election into disarray”, *The Guardian*, 7 September 2018, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/07/jair-bolsonaro-brazil-stabbing-knife-attack-election> (Accessed 29.12.2019).

Piccone, Ted and Trinkunas, Harold, “The Cuba-Venezuela Alliance: The Beginning of the End?”, *Policy Brief*, June 2014, pp. 1-12.

“Region polarised over turmoil in Venezuela”, *The Caribbean Council*, Available at: <https://www.caribbean-council.org/region-polarised-turmoil-venezuela/> (Accessed 2.3.2020).

Relaciones exteriores, Oficinas del C. Secretario, Ciudad de México, 11 de noviembre de 2019, SPOC/0185/2019, págs. 1-2.

- Ribando Seelke, Clare, "Venezuela: Political Crisis and U.S. Policy", *In Focus*, Congressional Research Service, August 26, 2019, pp. 1-2.
- Ribando Seelke, Clare, "Bolivia: An Overview", *In Focus*, Congressional Research Service, october 2019, pp. 1-2.
- Stefanoni, Pablo. "Bolivia después de Evo", *Análisis Carolina*, núm. 29/2019, págs. 1-11.
- "Uruguay Will Not Recognize Guaidó as 'President in Charge'", *Orinoco Tribune*, February 7, 2020, Available at: <https://orinocotribune.com/uruguay-will-not-recognize-guaido-as-president-in-charge/> (Accessed 1.3.2020).
- Villegas, Paulina, "La liberación del hijo del Chapo 'salvó vidas', según algunos en Culiacán", *The New York Times*, 21 de octubre de 2019, Disponible en: <https://www.nytimes.com/es/2019/10/21/espanol/america-latina/Chapo-Culiacan-hijo.html> (Accedido 19.01.2020).
- Weisbrot, Mark and Sachs, Jeffrey, *Economic Sanctions as Collective Punishment: The Case of Venezuela*, Center for Economic and Policy Research, Washington, 2019.

POLITICAL CHANGES IN LATIN AMERICA IN 2019

ABSTRACT

The paper deals with the analysis of political changes in Latin America in 2019. We will first look at the internal political changes in several Latin American countries (Brazil, Venezuela, Mexico, Chile and Bolivia), where we will examine their causes and the consequences they have produced. The starting point is that one cannot speak of a cause-and-effect relationship between the changes that have taken place in this area, since these are both different types of changes and different causes that led to them. The results of the survey show that the most significant political changes have taken place in Bolivia, but also that the political climate in other countries observed has changed significantly. Also, changes in particular countries have affected interstate relations in Latin America, but also at international level. We will use the analysis method and the case study method in the paper.

Keywords: Latin America, political changes, 2019, Brazil, Venezuela, Mexico, Chile, Bolivia.